

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1953

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1135

Kitap Adı : Hâcibzâde'nin *Kavâ'idü'l-Furkân fî Tecvidi'l-Kur'ân* İsimli Eserinin İncelenmesi

Book Title : An Analysis of Hâcibzâde's Work Entitled *Kavâ'idü'l-Furkân fî Tecvidi'l-Kur'ân*

ISBN : 978-625-8724-91-2

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724912

Yazar | Author: Abdullah Giray | orcid.org/0000-0003-3105-4127

Kurum | Institution: Trakya Üniversitesi

ROR ID: ror.org/00xa0xn82

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 126 (xiv+112)

Yayın Tarihi | Publication Date: Haziran | June 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRHT - Kiraat, Tilavet ve Tecvid | Islamic sacred texts: recitation, reading & pronunciation

BISAC: REL041000 - İslam / Kur'an ve Kutsal Metinler | Religion / Islam / Koran & Sacred Writings

THEMA: QRVH5 - Tecvid ve Kur'an Tilaveti | Tajwid and Qur'anic Recitation

LC Classification: BP131.6 - Tecvid ve Kur'an Tilaveti | BP131.6 Tajwid and Qur'anic Recitation

DEWEY: 228.9 - Kur'an Kiraati ve Tecvid | 228.9 Qur'anic Recitation and Tajwid

WoS Category: Din Bilimleri | Religion

WoS Citation Topics Meso: Kur'an Araştırmaları ve İslamî İlimler | Qur'anic Studies and Islamic Sciences

WoS Citation Topics Micro: Tecvid, Kiraat ve Kur'an Tilaveti | Tajwid, Qir'ât and Qur'anic Recitation

Scopus Subject Areas: 1203 - Din Çalışmaları | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Giray, Abdullah. Hâcibzâde'nin *Kavâ'idü'l-Furkân fî Tecvidi'l-Kur'ân* İsimli Eserinin İncelenmesi . FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Hâcibzâde'nin
Kavâ'idü'l-Furkân fî Tecvîdi'l-Kur'ân
İsimli Eserinin İncelenmesi

Dr. Abdullah GİRAY

Yazar Hakkında | About the Author

Abdullah GİRAY

Öğr. Gör. Dr. Giray, 2005 yılında Erzurum İmam-Hatip Lisesi'nden mezun oldu. Hafızlık eğitimini Bolu'da, kıraat eğitimini ise İstanbul Çengelköy Haseki Eğitim Merkezi bünyesinde tamamladı. Lisans derecesini 2016 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden aldı. Yüksek lisans eğitimini 2019 yılında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi" alanında; doktora eğitimini ise 2025 yılında Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda başarıyla tamamladı. Mesleki hayatına 2007 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda başlayan Giray, on altı yıl boyunca kurum bünyesinde İmam-Hatip, Müezzin-Kayyım ve Kur'an Kursu Öğreticisi olarak görev yaptı. 2023 yılında Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kıraat Anabilim Dalı'na Öğretim Görevlisi olarak atanan yazar, akademik çalışmalarına ve öğretim faaliyetlerine halen aynı kurumda devam etmektedir.

Lecturer Dr Giray graduated from Erzurum Imam-Hatip High School in 2005. He completed his memorisation of the Qur'an in Bolu and his recitation training at the Haseki Training Centre in Çengelköy, Istanbul. He obtained his bachelor's degree from the Faculty of Theology at Sakarya University in 2016. He completed his master's degree in 2019 at the Institute of Social Sciences, Istanbul Sabahattin Zaim University, in the field of 'Qur'an Recitation and the Science of Recitation'; he successfully completed his doctoral studies in 2025 at the Department of Fundamental Islamic Sciences, Institute of Postgraduate Education, Yalova University. Giray began his professional career in 2007 at the Presidency of Religious Affairs, where he served for sixteen years as an Imam-Hatip, Muezzin-Kayyım and Qur'an Course Instructor. Appointed as a Lecturer in the Department of Qur'anic Recitation at the Faculty of Theology, Trakya University, in 2023, the author continues his academic research and teaching activities at the same institution to this day.

Kitap Hakkında

Hâcibzâde'nin *Kavâ'idü'l-Furkân fî Tecvîdi'l-Kur'ân*

İsimli Eserinin İncelenmesi

Hicrî 1100 yıllarında Osmanlı Devleti'nin İstanbul şehrinde yaşamış Hâcibzâde Muhammed Efendi, bir Osmanlı âlimidir. Kendisi; kırâat, tecvîd ve ferâiz ilmi hususunda önemli bir yere sahiptir. Hâcibzâde, sahip olduğu kırâat ve tecvîd birikimini *Ḳavâ'idü'l-Furḳân fî tecvîdi'l-Ḳur'ân* adlı eserinde sade bir üslupla telif etmiştir. Hâcibzâde, söz konusu eserinin mukaddime kısmında, kırâat tarihinin temel konularından Kur'an'ın cem'i ve istinsah edilmesi, yedi harf meselesi, kırâatlerin teşekkülü, kırâat imamları, Kur'an harflerinin sayısı ve fazileti, harflerin mahreç ve sıfatları gibi temel konuları, sade bir üslupla ele almıştır. Daha sonra tecvîd kâideleri kırâat imamlarının görüşleriyle beraber zenginleştirilip aktarılmıştır. Eserin hatime kısmında ise vakf-ibtidâ meselesi ve bununla irtibatlandırılan mushaf imlâsı ele alınmıştır. Söz konusu kısımdaki resmi Osmanî'ye dair kelimeler, zapt edilmesi için açıklanmıştır. Eserin son kısmında da Kur'an tilâvetinin adapları üzerinde durulmuş; Kur'an tilâvetine başlarken hangi salavat ve duâ ile başlanmasına dair birtakım nakillerde bulunulmuştur. Eser son olarak örnek bir hatim duâsı ile son bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hâcibzâde; *Ḳavâ'idü'l-Furḳân fî Tecvîdi'l-Ḳur'ân*; Kırâat; Tecvîd; Mushaf

About the Book

An Analysis of Hâcibzâde's Work Entitled *Ḳavâ'idü'l-Furkân fî Tecvîdi'l-Kur'ân*

Hâcibzâde Muhammed Efendi, an Ottoman scholar who lived in Istanbul during the 1100s ah, held a prominent position in the fields of recitation, Tajweed and the science of inheritance. Hâcibzâde compiled his knowledge of recitation and Tajweed in a simple style in his work titled *Ḳavâ'idü'l-Furkân fî tecvîdi'l-Ḳur'ân*. In the introduction to this work, addressed fundamental topics in the history of recitation - such as the compilation and copying of the Qur'an, the issue of the seven letters, the formation of recitations, the imams of recitation, the number and virtues of the letters of the Qur'an, and the points of articulation and characteristics of the letters - in a straightforward style. Subsequently, the rules of tajwid are presented, enriched with the views of the recitation imams. In the concluding section of the work, the issue of waqf and ibtida' and the related spelling of the mushaf are discussed. The terms pertaining to the Ottoman script in this section are explained for the sake of clarity. The final section of the work focuses on the etiquette of reciting the Qur'an; it includes various narrations regarding which salawat and supplications should be recited when beginning the recitation of the Qur'an. The work concludes with an example of a hatim supplication.

Keywords: Hâcibzâde; *Ḳavâ'idü'l-Furkân fî Tecvîdi'l-Ḳur'ân*; Qiraat; Tacwîd; The Mushaf

İÇİNDEKİLER

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Konusu	1
II. Araştırmanın Amacı	2
III. Araştırılan Eserin Nüshaları ve Muhtevası	3
IV. Araştırmanın Ehemmiyeti ve Literatürdeki Yeri	3
V. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	4
VI. Araştırmanın Kaynakları	5
1. TECVİD İLMİNİN TARİHİ	7
1.1. Kur’ân-ı Kerîm’in Muhafazası ve Tecvîd İlminin Tarihi Seyri	7
1.1.1. Kur’ân-ı Kerîm’in Nazil Oluşu ve Tecvîd İlminin Gerekliği	7
1.1.1.1. Kur’ân-ı Kerîm’in Nüzul Süreci ve Tecvîd İlminin Teşekkülü	8
1.1.1.2. Lehçe Farklılıkları, Yedi Harf Ruhsatı ve Nebevî Tilâvet İstilahları	9
1.1.1.2.1. Nebevî Tilâvet Uygulamalarında Med ve Vakf-İbtidâ	10
1.1.1.2.2. Kur’ân-ı Kerîm Tilâvetinde Tertil Kavramı ve Nebevî Uygulama	11
1.1.1.2.3. Terassül Mefhumu ve Tertil İle İlişkisi	12
1.1.1.2.4. Nebevî Tilâvette Bir Vasef-ı Mahsûs Olarak “Tefsîr” Mefhumu	13
1.1.2. Ashâb-ı Kirâm Arasında Kur’ân Tâlimi ve Kırâat Disiplini	14
1.1.3. Tâbiîn Döneminde Kur’ân Faaliyetleri ve Tecvîd İlminin Tedvini	15
1.1.4. Tâbiîn Sonrası Dönemde Tecvîd İlminin Tekâmülü ve Kırâatlerin Tasnifi	16
1.2. Tecvîd İlminin Gerekliliğini Tayin Eden Temel Amil: Lahn Meselesi	17
1.2.1. Lahn Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreci	18
1.2.2. Kur’ân Tilâvetinde Lahn Meselesi ve Mahiyeti	19

1.3. Tecvîd İlminin Müstakilleşmesi	21
1.3.1. İslâmî İlimlerin Teşekkül Süreci ve Tecvîd İlminin Müstakilleşmesi	21
1.3.2. Tecvîd Alanındaki İptidâî Faaliyetler	23
1.3.3. Tecvîd Eseri Te'lifini Zarûrî Kılan Sebepler	25
1.4. Tecvîd Literatürünün Gelişim Süreci ve Sa'îdî'nin Yeri	26
1.4.1. <i>El-Şâhidetü'l-Hâkânîyye</i> ve Tecvîd Literatüründeki Yeri	27
1.4.2. Sa'îdî ve <i>et-Tenbîh</i> İsimli Eserinin Tecvîd İlmindeki Yeri	29
1.4.3. Sa'îdî'nin <i>İhtilâfî'l-Kurrâ fi'l-Lâm ve'n-Nûn</i> Adlı Eseri ve Metodolojisi	30
1.4.4. Ummânî ve <i>Kitâbü'l-Evşât fi 'İlmi'l-Kırâ'ât</i> İsimli Eserinin Tecvîd Literatüründeki Yeri	31
1.4.5. Endülüs Tecvîd Literatürü: <i>er-Ri'âye, et-Taḥdîd ve el-Muvaḍḍaḥ</i>	33
1.4.6. İbnü'l-Cezerî'nin Tecvîd İlmi Sahasındaki Telif Faaliyetleri	35
1.4.6.1. et-Temḥîd fi 'İlmi't-tecvîd	35
1.4.6.2. Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırâ'âtî'l-'Aşr	36
1.4.6.3. el-Muḳaddime (Muḳaddimetü'l-Cezeriyye)	36
1.4.7. Modern Dönem Tecvîd Çalışmaları ve Metodolojik Dönüşüm	37

2. HÂCİBZÂDE MUHAMMED EFENDİ ve *ḲAVÂİDÜ'L-FURḲÂN Fİ TECVÎDİ'L-ḲUR'ÂN* ESERİ

2.1. Hâcibzâde Muhammed Efendi (ö. 1100/1688)	39
2.1.1. Hayatı ve İlmî Şahsiyeti	39
2.1.2. Hâcibzâde Muhammed Efendi'nin Eserleri	40
2.1.2.1. <i>Bidâ'atü'l-Ḥükkâm fi Ahkâmî'l-Ḥükkâm</i>	40
2.1.2.2. <i>el-Ferâizü'l-Vâfiye</i>	41
2.1.2.3. <i>Ḳavâ'idü'l-FurḲân fi Tecvîdî'l-Ḳur'ân</i>	41
2.2. <i>Ḳavâ'idü'l-FurḲân fi Tecvîdî'l-Ḳur'ân</i> 'ın Muhteva Analizi	41
2.2.1. Mukaddime ve Temel Kırâat Meseleleri	42
2.2.2. Tecvîd Kaideleri (Yedi Bab)	42
2.2.3. Hâtıme: Vakf-İbtidâ ve Tilâvet Âdâbı	42
2.3. <i>Ḳavâ'idü'l-FurḲân fi Tecvîdî'l-Ḳur'ân</i> 'ın Yazma Nüshaları ve Metin Tesisi	43
2.3.1. Eserin Nüshaları	43

2.3.2. Eserin Kaynakları	44
2.3.3. Eserin Telif Metodu	45
2.3.4. <i>Qavâ'idü'l-Furkân fî Tecvîdi'l-Kur'ân</i> 'ın İncelenmesi	46
2.3.4.1. Mukaddime: İstiâze ve Besmele	46
2.3.4.1.1. İstiâze ve Bismelenin Fikhî ve Tilâvet Boyutu	47
2.3.4.2. Kur'ân Tarihi ve Mushaf Süreci	47
2.3.4.2.1. Nüzûl Süreci ve Vahyin Kitâbeti	47
2.3.4.2.2. Cem' Süreci: Mushaf Haline Getirilmesi	48
2.3.4.2.3. Yedi Harf (el-Ahrufü's-Seb'a) Meselesi	48
2.1.4.2.4. Kırâat İmamları ve Ravileri	49
2.3.4.2.5. Hz. Osman Dönemi Mushaf İstinsahı ve Kırâatlerin Tesbiti	49
2.3.4.2.6. Osmânî Mushaf Hattına Aykırı Kırâatlerin Kaldırılması	51
2.3.4.2.7. Mushaf Tertibi ve İmlâsı	51
2.3.4.3. Kur'ân'ın Muhtevası ve Harflerine Dair Veriler	52
2.3.4.3.1. Hurûf-ı Hecâ ve İmâle Bahsi	52
2.3.4.3.2. Harflerin Mahreçleri	55
2.3.4.3.3. Harflerin Sıfatları	56
2.3.4.4. Tecvîd Meseleleri	68
2.3.4.4.1. İzhâr	68
2.3.4.4.2. İdğâm Me'ale'l-Ğunne	69
2.3.4.4.3. İdğâm Bilâ Ğunne	69
2.3.4.4.4. İklâb Me'ale'l-Ğunne	69
2.3.4.4.5. İhfâ Me'ale'l-Ğunne	70
2.3.4.4.6. Mîm-i Sâkine Ahkâmı	70
2.3.4.4.7. İdğâm ve Hafs Rivâyetine Göre Sekte Okunan Yerler	71
2.3.4.4.8. Lâm Harfinin Ahkâmı	73
2.3.4.3.9. Râ Harfinin Ahkâmı	74
2.3.4.3.10. Medler Bahsi	75
2.3.4.3.11. Hâ-i Kinâye	83
2.3.4.5. Vakf ve İbtidâ	86
2.3.4.5.1. Vakfın Kısımları: Tâm, Kâfi ve Hasen	87
2.3.4.5.2. Vakf-ı Kabîh ve Kırâat Hataları	89
2.3.4.5.3. Resm-i Mushaf ve Vakf İlişkisi	90

2.3.4.5.4. Hemze Meselesi ve Vakf-İbtidâ İlişkisi	91
2.3.4.6. Kur'ân Tilâvet Adabı	93
2.3.4.7. Hatim ve Hatim Duâsı	94
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	103
DİZİN	109

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

آ	ā, a, A, Ā	ض	Ž, ž, Đ, đ
ا	A, a, E, e	ط	T, t
ب	B, b	ظ	Z, z
پ	P, p	ع	‘
ت	T, t	غ	Ġ, ġ
ث	Ŝ, ŝ	ف	F, f
چ	Ç, ç	ق	K, k
ح	H, h	ك	K, k, ŋ, G, g
خ	H, h	ل	L, l
د	D, d	م	M, m
ذ	Z, z	ن	N, n
ر	R, r	و	V, v, ve, vü
ز	Z, z	ه	H, h, a, e
س	S, s	ی	Y, y, I, ı, İ, i
ش	Ş, ş	ء	’
ص	Ş, ş		

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DİA	: <i>Diyanet İslam Ansiklopedisi</i>
h.	: Hicrî
Hız.	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
Ktp.	: Kütüphane
md.	: Madde, maddesi
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
nr.	: Numara
n.ş.r.	: Neşreden
ö.	: Ölüm
S.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahü aleyhi ve sellem
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesâire
Yay.	: Yayınevi
y.y.	: Yayın Yeri Yok

